

ПОНЯТТЯ “ЗНАННЯ” І ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ*

Юрій МОСКАЛЬ

науковий співробітник

НДІ методології та економіки вищої освіти

Національного економічного університету,

заступник головного редактора –

випусковий редактор журналу “Психологія і суспільство”

та методологічного альманаху “Вітакультурний млин” (м. Тернопіль)

Copyright © 2010

Освітня система людства сформувалася у середньовіччі й досі не надто змінилася, незважаючи на утвердження і розпад двох суспільно-економічних формацій та однієї фази розвитку. Вона побудована на розриві процесів навчання і діяльності, зорієнтована на унаочнення і монодисциплінарність освітньої взаємодії у класі чи аудиторії. Сучасні студенти досі отримують інформацію під час її прямої трансляції, а перевірка здобутих знань здійснюється під кінець сесій. Ця схема не є оптимальною. Загалом коефіцієнт корисної дії системи освіти у підготовці кадрів для різних сфер суспільного виробництва на сьогодні є невисоким.

Фахівці вважають, що провідним у XXI столітті має стати інтенсивне, проте коротке навчання. Короткотермінова освіта ґрунтується на дещо іншій логіці – модульних курсах, “глибокому зануренні”, знятті серотонінового бар’єра й активізації пам’яті, діяльнісному підході до освіти, використанні технології організаційно-діяльнісних ігор для розблокування мислення. Такі кроки – зміна контингенту, з яким працює вища освіта, і методів, якими здійснюється викладання, – мають підвищити ефективність освітньої системи, але сутнісно не розв’яжуть проблему кризи онтології.

Пізнання, як і освіта, містить три незалежні й однаково важливі системні діяльності – розпаковування, компактифікації і комунікації. Сьогодні їх баланс зміщений у бік розпаковування. Цей ухил означає, що протилежній операції – компактифікації інформації – не надається належного значення. Отож сучасний світ вочевидь некомпактифікований. Наукове і викладацьке співтовариства

* Дослідження здійснене у рамках науково-дослідницької теми “Розробка і впровадження інноваційних програмово-методичних засобів у навчальний процес ВНЗ економічного профілю у контексті вимог Болонського процесу” НДІ МЕВО ТНЕУ, затвердженої УкрНПІ на 2010–14 роки (держреєстраційний номер 110U001131)

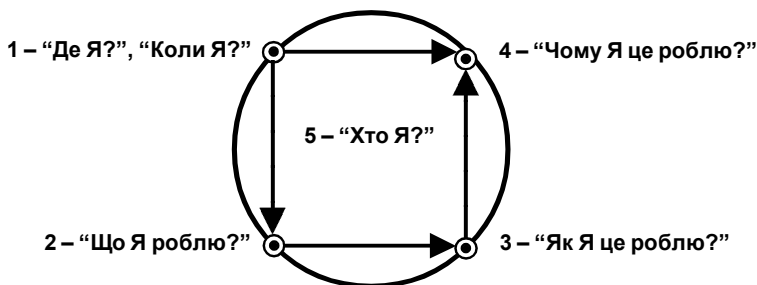

Рис.

Система знань, за Б. Расселом, як відповідь на п'ять основоположних запитань.

не можуть ані правильно навчати, ані коректно спілкуватися з елітами саме тому, що володіють знаннями, не відформатованими у компактну осяжну форму. За кордоном у цій діяльності досягли більшого успіху, але й там методи комунікації знаходяться на невисокому рівні. Тому навіть те знання, яке є цілком компактифікованим (наприклад, вища математика, електродинаміка, спеціальна і загальна теорії відносності, нейролінгвістичне програмування), не може бути коректно передане наступникам.

Для перетворення ВНЗ в нову освітню структуру слід провести симетризацію за трьома базовими діяльностями та навчитися організовувати і підтримувати зв'язки між ними. Для цього доречно створити *систему управління знаннями*. Треба зрозуміти, що таке компактифікована інформація і який вона має вигляд. У зв'язку з цим методологи науки вводять категорію “знання”. **Знання – це системно організована сукупність наукових дисциплін, що через свою системність володіє власною онтологією.** Різних “знань” загалом шістнадцять, з них тільки три описані, а ще чотири – описані недостатньо. Перевагою радянської освіти було те, що вона транслювала принаймні одне, а іноді і два-три різних, “знання”, давала тенденційну, але все ж таки цілісну картину світобачення.

Система “знань” організована ієрархічно і може бути розписана за рівнями, виокремленими Бертраном Расселом [див. 1] (*рис.*). Перший відповідає на питання “Де Я?”. Найпростішим тут є географічне “знання”. Вища його форма, астрономічне “знання”, в сучасному світі ще не сформоване. Географічне “знання” містить наступні наукові дисципліни: географію (у тому числі фізичну, є “точкою збірки” всього “знання” у цілісність), геологію (в таких аспектах, як будова Землі, геохімія, геофізика тощо), метеорологію, астрономію, економіку (політекономія, геоэкономика, глобалістика, світові ринки, валютний ринок, світовий фондовий ринок тощо), політику (міжнародне право, міжнародні відносини, геополітика).

Історичне “знання”, що відповідає на питання “Коли Я?”, охоплює історію, історіографію, хронологію, археологію, психологію, соціологію, лінгвістику, стратегію, мистецтво управління, військові науки, загальну теорію систем, політику та еволюцію як поки що не сформовану науку про утворення розвиткових систем. Саме остання покликана збирати історичне “знання”. До цього ж рівня належить міфологічне “знання” і фізичне “знання” (математика, фізика, астрономія, хімія із їх точкою “зборки” – практикою фізичного експерименту).

Наступний рівень характеризується питанням “Що Я роблю?”. На ньому мають бути презентовані “знання”, відповідні трьом основним формам діяльності – розпаковуванню, компактифікації та комунікації – і чотирьом базовим соціальним процесам – пізнанню, навчанню, управлінню і виробництву. Насправді ці “знання” фрагментарні, організовані однобоко (юриспруденція, адміністрування) або зовсім відсутні.

Краща справа із третім, технологічним рівнем, що відповідає на питання “Як Я це роблю?”. Тут наявне технічне “знання” (математика – обчислювальні методи; фізика – класична механіка, електрика і магнетизм, термодинаміка, фізика твердого тіла та опір матеріалів, основи фізичного експерименту; геологія – сейсмологія, ґрунтознавство, геодезія; географія – природні зони, клімат; товарні потоки, програмування, адміністрування мереж, живопис, композиція, проектування і дизайн, міське господарство і транспорт, неіснуюча наука про міське антропосередовище та ін.). Особистість, у якій наявне географічне та історичне “знання”, володіє початковою освітою. Якщо додається ще і фізичне “знання”, то можна вести мову про середню освіту. Коли є ще технічне й антропологічне (або економічне) “знання” – освіта вважається середньою системною.

На четвертому рівні постає рефлексія і задається питання: “Чому Я це роблю?”. Цьому рівню відповідає “знання” рефлексії, що охоплює одне або декілька “знань” більш низьких рівнів, мислєдіяльнісну методологію (яка збирає всі “знання”), психологію і загальну теорію систем. Вища освіта – це середня плюс рефлексивне “знання”, тоді як вище системне – це середньосистемне плюс рефлексивне.

На п’ятому рівні питання “Хто Я?” і виникає вище “знання” (онтологічне, трансцендентне). Це “знання” сполучає “знання” нижчих рівнів, “знання” рефлексії, а також математику, фізику, нове, ще не сформоване, і те, що не знайшло “точки зборки” – квантове – знання (теорію ймовірності, математичну статистику, квантову механіку, квантову електродинаміку, квантову теорію поля, квантові ефекти в макросвіті, “квантову” літературу тощо), лінгвістику, музику, філософію, богослов’я. Богослов’я тут вінчає “точку зборки”. Вище “знання” є метою останнього ступеня освіти – глобальної, вселенської.